

Қазақстан Республикасы білім және ғылым министрлігі
Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университеті
Философия және саясаттану факультеті
«Мәдениеттану және дінтану» кафедрасы
Мәдени антропология мамандығы

Карл Поланьи: Primitive, Archaic and Modern Economics: Essays of Karl Polanyi(1968) зерттеулеріне талдау жасау

Орындаған: Ілесбек А.

Қабылдаған: Каупенбаева С.

- ▶ Қарапайым, архаикалық және қазіргі заманғы экономика: Эсселер - экономикалық антропология және экономикалық жүйелер тарихы саласындағы зерттеулерімен танымал көрнекті экономист және әлеуметтанушы Карл Поланидің эсселер жинағы. Бұл жинақта ол қарапайым қауымдық формалардан қазіргі капитализмге дейінгі экономикалық жүйелердің әртүрлі түрлерін қарастырады.

1. *Алғашқы экономика:*

Поланьи ежелгі қауымдар мен тайпаларға тән қарабайыр шаруашылық жүйелерін талдайды. Ол бұл қауымдастықтар нарықтық қатынастарға емес, сыйлықтар мен сыйлықтарға негізделген өзара және алмасу принциптерімен қалай басқарылатынына назар аударады. Ол сондай-ақ алғашқы қауымдықтардың әлеуметтік және мәдени өміріндегі сыйлық алмасудың рөлін және бұл олардың экономикалық қатынастарына қалай әсер еткенін зерттейді.

2. *Архаикалық экономика:*

Полани орта ғасырларда және индустрияландыруға дейін болған феодализм және дәстүрлі қауымдастықтар сияқты архаикалық экономикалық жүйелерді қарастырады. Ол феодалдық қатынастардың, феодалдық жер иелену және крепостнойлық жүйенің архаикалық шаруашылықтардың қалыптасуындағы рөлін, сонымен қатар осы қоғамдарға нарықтық қатынастардың әсерін талдайды.

3. *Қазіргі экономика:*

Бұл бөлімде Поланьи нарықтық қатынастардың және өндіріс құралдарына жеке меншіктің басым болуымен сипатталатын қазіргі капиталистік экономиканы қарастырады. Ол капитализмнің жұмысына, оның ішінде нарықтың рөліне, бәсекелестікке, еңбек қатынастарына және байлықты бөлуге талдау жасайды. Ол сондай-ақ капитализммен байланысты әлеуметтік әділетсіздік, тұрақсыздық пен дағдарыс проблемаларына назар аударып, реформаның мүмкін жолдарын ұсынады.

- ▶ Жинақтың осы бөліктерінің әрқайсысы олардың тарихи дамуы мен әлеуметтік-мәдени контекстіндегі экономикалық жүйелердің терең талдауын білдіреді. Поланың экономиканың, саясаттың және мәдениеттің өзара байланысын, сондай-ақ экономикалық процестерді талдау кезінде әлеуметтік және мәдени аспектілерді ескеру қажеттігін атап көрсетеді.

1. *Алғашқы экономика:* - Қоғамның әлеуметтік байланыстары мен құрылымын қалыптастырудағы сыйлық алмасу мен берудің рөлі. - Шаруашылық қызметтің негізі ретінде өзара және өзара көмек қатынастары. - Табиғи ортаның және әлеуметтік мәдениеттің алғашқы экономикалық жүйелерді ұйымдастыруға әсері. - Шектеулі ресурстар және төмен өнімділік сияқты қарабайыр экономикалық жүйелердің проблемалары мен шектеулері.

2. *Архаикалық экономика:* - Экономикалық құрылым мен әлеуметтік иерархияның қалыптасуындағы феодалдық қатынастардың рөлі. - Жерге меншіктің феодалдық жүйесі, крепостнойлық және шаруашылық қатынастарының арақатынасы. - Сауда және көші-қон сияқты сыртқы факторлардың әсерінен архаикалық экономиканың эволюциясы. - Архаикалық қоғамдардың саяси және әлеуметтік тұрақтылығы және олардың проблемалары, соның ішінде дағдарыстар мен революциялар.

3. *Қазіргі экономика:* - Қазіргі әлемдегі нарықтық қатынастардың кеңеюі және жаһандану. - Қазіргі экономикадағы мемлекеттің рөлі, оның ішінде экономикалық процестерге араласу және әлеуметтік реттеу. - Әлеуметтік теңсіздік, экологиялық проблемалар және қаржылық дағдарыстар сияқты капитализм мәселелері. - Капитализмнің мүмкін баламалары және неғұрлым әділ және тұрақты қоғамға қол жеткізу үшін экономикалық жүйені реформалау жолдары.

- ▶ Сонымен қатар, Карл Поланьидің жұмысы мыналарды көрсетеді:
- ▶ 4. *Экономикалық қатынастардың эволюциясы:* - Поланьи айырбас пен меншіктің қарабайыр формаларынан архаикалық және қазіргі қоғамдарға тән күрделі және алуан түрлі жүйелерге өтуді анықтай отырып, экономикалық қатынастардың уақыт бойынша өзгеру процесін қарастырады. - Ол технологиялық өзгерістер, әлеуметтік-мәдени трансформациялар және саяси өзгерістер сияқты осы эволюцияға ықпал ететін факторларды талдайды.
- ▶ 5. *Экономиканың қоғамдық қатынастарға әсері:* - Поланьи экономикалық құрылымдар мен қатынастар қоғамдағы әлеуметтік және саяси процестерге қалай әсер ететінін талқылайды. - Ол әлеуметтік иерархияны, таптық қатынастарды және әлеуметтік әділеттілікті қалыптастырудағы экономикалық билік пен байлықты бөлудің рөлін көрсетеді.
- ▶ 6. *Баламалы экономикалық модельдер:* - Поланьи қоғамның әлеуметтік және мәдени ерекшеліктерін ескеретін және қазіргі капитализм проблемаларын жеңе алатын экономикалық қатынастарды ұйымдастырудың баламалы тәсілдерін ұсынады. - Ол экономикалық жүйелерді реформалаудың ықтимал жолдарын, соның ішінде социализмді, кооперативтік үлгілерді, шешім қабылдау үдерістеріне қоғамның қатысуын талқылайды.

- ▶ Қортындылай келе, Жалпы, Карл Поланьи еңбектерінде экономикалық жүйелер мен олардың қоғамдық даму мен саяси процестерге әсері терең талданады, сондай-ақ қоғамның экономикалық өмірін ұйымдастыруда әлеуметтік және мәдени аспектілерді ескеру қажеттігі туралы маңызды ойлар алға тартылады.